

ALMAN-FRANSIZ ORTAK KÜLTÜR ENSTİTÜLERİ: BATI AVRUPA SÖMÜRGEÇİLİĞİNİN 'MEDENİLEŞTİRME' MİSYONUNUN DÖNÜŞÜMÜ

Teoman Ertuğrul TULUN

Analist

Analiz No : 2019 / 2

04.03.2019

Bilindiği üzere Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron ve Almanya Federal Şansölyesi Angela Merkel, 22 Ocak 2019 tarihinde Aachen'da "Fransız-Alman İş Birliği ve Bütünleşme Antlaşması" başlıklı yeni bir anlaşma imzalamışlardır. Antlaşmanın 3üncü Bölümü Kültür, Eğitim, Araştırma ve Değişim başlığını taşımaktadır. 3üncü Bölümün 9uncu Maddesi birleştirilmiş kültür enstitülerine atıfta bulunmaktadır. Söz konusu madde aşağıdaki gibidir:

Her iki devlet, Fransız-Alman dostluğunun güçlendirilmesinde kültürün ve medyanın oynadığı belirleyici rolü kabul etmektedir. Bunun sonucu olarak, halkları için ortak bir özgürlük ve fırsat alanının yanı sıra ortak bir kültürel ve medya alanı yaratma hususunda kararlıdırlar. Ülkeleri arasında özellikle Fransız-Alman Gençlik Ofisi bünyesindeki gençler için hareketlilik ve değişim programları geliştirecekler ve bu alanlarda nicel hedefler belirleyeceklerdir. [Taraflar], *birleştirilmiş kültür kurumları da dahil olmak üzere* [yazar tarafından vurgulanmıştır], kültürel ifadenin tüm alanlarında daha yakın bağları güçlendirmeyi teminen özellikle gençler için özel programlar ve sayısal platformlar devreye sokacaklardır.[1]

Almanya Federal Dışişleri Bakanlığı Uluslararası Kültür Politikaları Devlet Bakanı Michelle Münterling tarafından yapılan basın açıklamasına göre, söz konusu Antlaşma ile bağlantılı olarak Almanya ve Fransa 22 Ocak'ta süratle ortak kültür kurumları kurma niyetlerini ilan etmişlerdir. Söz konusu basın açıklaması aşağıdaki gibidir:[2]

Fransız-Alman vizyonu olarak başlayan şey bugün gerçeğe dönüşmüştür: Birlikte Fransız-Alman kültür enstitülerini yaratıyoruz, üçüncü ülkelerdeki kültürel iş birliğimizi arttırıyoruz ve Avrupa için sorumluluk üstleniyoruz.

Bu ortak kültürel kurumlarla, Avrupa'nın kültürel geleceğini şekillendirmek için el ele çalışmaya hazır olduğumuzu somut eyleme dönüştürerek ortaya koyuyoruz. Bişkek, *Erbil* [yazar tarafından vurgulanmıştır], Rio de Janeiro ve Palermo'daki

tamamen birleştirilmiş enstitüler, kültürel alanda Avrupa iş birliğinin ancak ulusal bölünmeleri aşmamız ve kurumlarımızın birbirine yakın bir şekilde bağlanmasının sağlanması durumunda başarılı olabileceğini gösterecekler.

Almanya Federal Dışişleri Bakanlığınca sağlanan arka plan bilgilerine göre, Temmuz 2017deki Fransa-Almanya Bakanlar Konseyinde Almanya ve Fransa, 2020ye kadar en az on yeni ortak Fransız-Alman kültür enstitüsünün kurulmasını kararlaştırmıştır. Bu uygulamada, Goethe Enstitüsü ve Fransız Kültür Merkezinin bütünleşik bir yerel varlık haline gelmesi anlamını taşımaktadır. Goethe Enstitüsü ya da Fransız Kültür Merkezi tarafından atanacak olan bir bireyin başında bulunacağı bu birleşik kurumlar iki dili de bilen karma personele sahip olacaklar.

Konuyla ilgili olarak basında çıkan haberler ikinci bir dalgada Ulan Batur'da, Manchester'da, Priştine'de, Juba'da [Güney Sudan] ve Mariupol'da [Ukrayna] ortak kültür enstitülerinin geliştirileceğine işaret etmektedir.[3] 2004 yılından beri Batı Şeria'daki Ramallah kentinde kısmen bütünleşmiş bir Fransız-Alman kültür merkezi hali hazırda faaliyet göstermektedir. Bu modelin ABDde Atlanta, Arjantinde Kordoba, İngilterede Glasgow, Belarusda Minsk ve Filistinde Gazze için de geliştirilmesi planlanmaktadır. Yukarıda değinilen kaynakta (3üncü dipnot) şu hususlar kaydedilmektedir:

Almanya Türkiyede, Fransız Kültür Merkezi, Hollandalı ve İsveçli ortaklar ve Türk vakıfları ile çalışıyor. Almanya Dışişleri Bakanlığı, Gaziantep, Diyarbakır ve İzmir kentlerinde yeni ortak kültür kurumlarına yönelik olarak 1 milyon avroluk bir fonu onayladı. Bu merkezlerin kuruluş yerlerinin, İstanbul ve Ankara gibi en büyük kentlerin dışında olmaları nedeniyle bilinçli bir şekilde seçildiklerini belirtiyor.[4]

Yukarıda da vurgulandığı gibi, Irak'taki Erbil, ortak Alman-Fransız Kültür Enstitüsünün kurulacağı şehirler arasında yer almaktadır. Erbilin bu birleşik kurumların kurulacağı şehirlerden birisi olarak seçilme nedeni ise oldukça dikkat çekicidir. Almanya Federal Dışişleri Bakanlığı, [Erbilin] kültürel bağların ötesinde, iki ülkenin ortak bir Fransız-Alman umut mesajı göndermeye ve Irak'ta yeniden yapılanma konusundaki taahhütlerini göstermeye istekli olduklarını ortaya koymak için seçildiğini öne sürmüştür.[5]

Şayet amaç Irak'ın yeniden inşasına yardım etmekse, Irak hükümeti ile eşgüdüm sağlamanın daha kolay olacağı Irak'ın başkenti Bağdat'ta birleşik Alman-Fransız kurumlarını kurmak daha mantıklı olmaz mıydı? Neden bu birleştirilmiş kurumların Eylül 2017de Iraktan ayrılma konusunda yasadışı bir girişimde bulunan ve merkezi hükümetle sık sık anlaşmazlığa düşen Irak Kürt Bölgesel Yönetiminin başkenti Erbilde kurulması planlanmaktadır?

Goethe Enstitüsü ve Fransız Kültür Merkezinin kökenleri nelerdir?

Bilimsel kaynaklara göre, küresel olarak tanınırlığı olan İngiliz, Fransız, İtalyan Kültür Merkezleri veya Goethe Enstitüsü'nün varlığının kökenlerinin, Avrupa sömürgeciliğinin Avrupalı olmayanlara medeniyet götürmesi misyonu ile ilgili olduğuna dair genel bir kanaat mevcuttur.[6]

Fransa bakımından on dokuzuncu yüzyılın sonunda durum şu şekildeydi:

Fransa'nın dış politikası; Fransa'nın büyük bir dünya gücü olarak düşüşünü telafi etmeye çalıştı ve dış kültür politikasını, bir zamanlar Osmanlı İmparatorluğu'na ait alanlarda siyasi ve ekonomik üstünlüğünü güvence altına almak için bir araç olarak kullandı. Fransız İttifakı [*Alliance Française*] ve Fransız Laik Misyonu [*Mission Laïque Française*] kuruldu ve bu kuruluşlar Fransız dilinin kullanımını ve Orta Doğu'da Fransız kültür bilgisini arttırma aracı olarak faaliyet göstermeye başladılar.[7]

Almanya örneğinde; yurtdışındaki Alman bilimsel ve kültürel kurumlarına sistematik siyasi destek sağlanması Alman devletinin kuruluşundan önce başlamıştır. Almanya oldukça geç bir zamanda ulusal birliğini sağlamış, bu nedenle ulusal alanı dışında önemli etnik topluluklar bırakmak durumunda kalmıştır. Ayrıca göç nedeniyle çok sayıda başka ülkede yaşayan topluluğa sahip olmuştur. Bu yurt dışındaki etnik topluluklar önce Almanya'nın Yurtdışındaki Almanlığı Koruma Derneği (*Allgemeiner Deutscher Schulverein zur Erhaltung des Deutschtums im Auslande*, 1881) ve daha sonra Yurtdışında Almanlık Derneği (*Verein für das Deutschtum im Ausland*.) tarafından hedef olarak seçilmiştir.[8]

Diğer taraftan Fransa, daha 1909 yılında, Fransız sanatının yurt dışında tanıtımını ve takdir görmesini sağlamakla görevlendirilen Okullar ve Çalışmalar Bürosunu [*Bureau des écoles et des œuvres*] kurarak, yurtdışında faaliyet gösteren çeşitli kültürel kurumları koordine etmenin ve uluslararası Kültür Enstitüleri ağını başlatmanın ilk adımlarını atmıştır.[9] Bu bağlamda, ilk Fransız Enstitüleri 1910'da Floransada ve 1936'da Londrada kurulmuştur. Daha sonra 1923'te Fransa Dışişleri Bakanlığı, kültürel diplomasi için ilk çalışma birimini oluşturmuştur.

Almanya'ya gelince; Birinci Dünya Savaşından sonra dış kültür politikası değişime uğramış ve önemi artmıştır. Dış kültür politikası, Almanyanın yeni siyasi dünya düzenindeki nüfuzunu korumak için kullanabileceği geri kalan az sayıdaki siyasi araçtan biri olarak kabul görmüştür. Böyle bir bağlamda, Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden on yıl sonra, Almanyada Kültür Dairesi gibi devlet kurumlarını ve devlet tarafından finanse edilen özel örgütleri bir araya getiren bir devlet destekli dış kültür politikası ortaya çıkmıştır. Yine bu bağlamda, Alman Akademik Değişim Hizmeti (*Deutscher Akademischer Austauschdienst*, DAAD), Alexander-von-Humboldt Vakfı (*Alexander-von-Humboldt-Stiftung*) ve Alman Akademisi (*Deutsche Akademie*) gibi özel örgütlerin tümünün 1920'lerin başında kurulduğunun belirtilmesi gerekmektedir. Alman Akademisinin kuruluşuna; uluslararası kamuoyunu hedef alan kültürel propagandanın Alman saygınlığını yeniden inşa edebileceği ve zayıflamış ülkeye sempati kazandırabileceği düşüncesi öncülük etmiştir. Alman Akademisinin kurucuları; esas olarak, bir Alman kültür propagandası örgütü ve bir kapsamlı Alman halkı bilinci oluşturulmasının hizmetinde olacak bir Alman milliyetçiliği merkezi kurulmasına ağırlık vermişlerdir. Ardından, Nazi rejimi altında Alman Akademisi genişletilerek, Nazi Almanyasının en önemli kültürel propaganda kurumu haline gelmiştir.[10] İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra lağvedilen Alman Akademisi yerine Ağustos 1951'de Goethe Enstitüsü kurulmuş ve bilahare dünya çapında bir Goethe Enstitüsü şubeleri ağı oluşturulmuştur.[11]

Aslında Goethe Enstitüsü bugün Alman Dışişleri Bakanlığının bir parçası olarak telakki edilebilir. Goethe Enstitüsünün Temel Sözleşmesinin 2inci ve 4üncü Maddeleri bu ilişkinin ayrıntılarını göstermektedir. 2inci Madde şu şekildedir:[12]

MADDE 2

(1) Dışişleri Bakanlığı ve Goethe Enstitüsü, sözleşme görevlerinin yerine getirilmesi için birlikte çalışacaklardır. Diplomatik personelin ve çalışanlarının birbirleriyle sadık bir şekilde işbirliği yapmalarını zorunlu kılacaklardır.

(2) Dışişleri Bakanlığı, temel resmi kararlarının ve yurtdışındaki diplomatik temsilciliklerden gelen önemli raporların yanı sıra, Goethe Enstitüsünün çalışmaları için önem taşıyan ölçüde öneri, şikâyet, karar ve diğer olayların içeriğini Goethe Enstitüsü'nüne bildirecektir. Sözleşmeden doğan görevlerin yerine getirilmesi için önemli olan kendi toplantılarına ve istişarelerine [Enstitüyü] davet edecek ve toplantı gündemindeki konular hakkındaki görüşlerini dinleyecektir.

(3) Goethe Enstitüsü çalışmaları hakkında (özellikle yıllık raporlarında) ve iş birliğini etkileyen veya Dışişleri Bakanlığının yurtdışındaki kültür politikalar ve halkla ilişkiler alanındaki sorumlulukları ile ilgili önlemler ve diğer olaylar konusunda düzenli olarak rapor verecektir.

4) Goethe Enstitüsü, tüm önemli genelgeleri sürekli olarak Dışişleri Bakanlığına gönderecek ve Goethe Enstitüsünün ve kültürel enstitülerinin ilişkilerini etkileyen tüm sorunlar konusunda Dışişleri Bakanlığının veya yurtdışındaki diplomatik temsilciliklerin önceden onayını alacaktır.

Ne Amaçlanmaktadır?

Almanya ve Fransa bu ortak girişimleri ile kültürel alanda işbirliği için Avrupanın sorumluluğunu omuzladıklarını iddia etmektedirler. Avrupa Birliği Ulusal Kültür Enstitüleri'nin (EUNIC) 2006 yılında kurulmuş olduğu bilinmektedir.[13] EUNIC, Avrupa ulusal kültür enstitülerinin ve ulusal sınırların ötesinde kültür ve ilgili faaliyetlerde bulunan ulusal organların oluşturduğu bir Brüksel merkezli kurumsal ağıdır. EUNIC tüm AB üye devletlerin örgütlerini bir araya getirmekte ve ortak çıkarlar konusunda müşterek çalışma yapılması için üyelerinin kaynaklarını ve uzmanlıklarını birleştirmektedir. Bu durum göz önünde bulundurulduğu zaman; Almanya ve Fransa, hâlihazırda Avrupa çaplı bir ortak kültür kuruluşu varken neden kendi aralarında ortak bir kuruluş kurduklarına dair tatmin edici bir açıklama yapmamışlardır.

Fransa ve Almanya, Fransız-Alman temelli Avrupa Ordusunun kurulmasına benzer bir şekilde diğer AB üyelerini bir kenara itmekte ve kültürel iş birliği bahanesiyle dış politika konusunda güçlerini birleştirmektedir. Yukarıda açıklandığı üzere, bu kültür kuruluşları aslında bu ülkelerin dış politika araçları olarak faaliyet göstermektedirler. Bu sebeple bu ikilinin şüphe uyandıran programlarına Irakın Erbil şehriden başlamaları şaşırtıcı değildir. Görünüşe bakılacak olursa yakın gelecekte 19uncu ve 20inci yüzyıl sömürgeciliğinin çirkin

manzaralarına benzer manzaralarla karşılaşacağız.

**Bu yorum yazısının [aslı İngilizce olarak kaleme](#) alınmıştır.

**Fotoğraf: Fransız Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron ve Alman Federal Şansölyesi Angele Merkel (<https://icds.ee>)

[1] Traité entre la République française et la République fédérale d'Allemagne sur la coopération et l'intégration franco-allemandes (France Diplomatie, 12 Şubat 2019), https://au.ambafrance.org/IMG/pdf/traite.aix-la-chapelle.22.01.2019_cle8d3c8e.pdf?12387/e3fb07ec6c86a7c33e3b1936506a7dd97dc60764.

[2] Germany and France establish joint cultural institutes (Auswärtiges Amt Deutschland, 22 Ocak 2019), <https://www.auswaertiges-amt.de/en/newsroom/news/germany-france-cultural-institutes/2180486>.

[3] Catherine Hickley, Germany and France to establish joint culture institutes (Authentication In Art, 25 Ocak 2019), <http://authenticationinart.org/pdf/artmarket/german-french-institute.pdf>.

[4] Catherine Hickley, Germany Plans Mega-Exhibitions to Boost Cultural Presence Abroad, *Authentication In Art*, 20 Kasım 2017, blm. Culture Policy, <https://www.theartnewspaper.com/news/germany-seeks-to-boost-its-cultural-presence-in-the-world>.

[5] Germany and France establish joint cultural institutes.

[6] Gregory Paschalidis, Exporting National Culture: Histories of Cultural Institutes Abroad. *International, Journal of Cultural Policy* 15, sy 3 (14 Eylül 2009): 277.

[7] Somogy Varga, The Marketization of Foreign Cultural Policy: The Cultural Nationalism of the Competition State., *Constellations* 20, sy 3 (20 Ekim 2013): 443.

[8] Varga, 443; Paschalidis, Exporting National Culture: Histories of Cultural Institutes Abroad. *International*, 277.

[9] Paschalidis, Exporting National Culture: Histories of Cultural Institutes Abroad. *International*, 280.

[10] Varga, The Marketization of Foreign Cultural Policy: The Cultural Nationalism of the Competition State., 444-45.

[11] Paschalidis, Exporting National Culture: Histories of Cultural Institutes Abroad. International, 282.

[12] Basic Agreement (Goethe Institut, 30 Ekim 2018), http://www.goethe.de/resources/files/pdf165/rahmenvertrag_engl_30okt18.pdf.

[13] About Us, European Union National Institutes for Culture, t.y., <https://www.eunicglobal.eu/contacts>.

Yazar Hakkında :

Teoman Ertuğrul Tulun , Avrasya İncelemeleri Merkezi'nde (Ankara) analisttir. Dr. Teoman Ertuğrul Tulun, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi doktorasını Ankara İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi'nde tamamladı. Avrupa Birliği Çalışmaları, Küreselleşme, Yabancı Düşmanlığı, Nefret Söylemi Çalışmaları ve Uluslararası İlişkiler *alanlarında çalışmalar yapmaktadır.*

Atıfta bulunmak için: TULUN, Teoman Ertuğrul. 2026. "ALMAN-FRANSIZ ORTAK KÜLTÜR ENSTİTÜLERİ: BATI AVRUPA SÖMÜRGEÇİLİĞİNİN 'MEDENİLEŞTİRME' MİSYONUNUN DÖNÜŞÜMÜ." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Analiz No.2019 / 2. Mart 04. Erişim Nisan 15, 2026. <https://www.avim.org.tr/public/index.php/tr/Analiz/ALMAN-FRANSIZ-ORTAK-KULTUR-ENSTITULERI-BATI-AVRUPA-SOMURGECILIGININ-MEDENILESTIRME-MISYONUNUN-DONUSUMU>

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE

Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax:** +90 (312) 438 50 26

@avimorgtr

<https://www.facebook.com/avasyaincelemelerimerkezi>

E-Posta: info@avim.org.tr

<http://avim.org.tr>

